

PANDEMi ve HASTA HAKLARI

Doç. Dr. Gürkan SERT

COVID 19 ve Genel Önlemler

- Dünyanın genelinde COVID 19 ile mücadele sürmektedir. Bu mücadele kapsamında çok sayıda ülke birbirlerine sınırlarını kapatmış, birbirleri ile çok sayıda ekonomik, sosyal faaliyeti durdurmuştur.
- Ülkelerin çoğunda da sosyal, ekonomik faaliyetler, çalışma yaşamı, sağlığa erişim, seyahat, sokağa çıkma özgürlüğü ile ilgili sınırlamalara gidilmiştir.
- Türkiye'de de benzer önlemler alınmıştır.

ÖNLEM/SINIRLAMA

- Tüm önlemler bireylerin ve toplumun sağlığının korunması amacıyla
• Bu nedenle bu sınırlamalara uyulması hem bireylerin hem de toplum sağlığının korunması açısından büyük öneme sahip olmanın ötesinde neredeyse tek koşul gibi görünmektedir.
- Uluslararası belgeler ile anayasalar kişi hak ve özgürlüklerini güvenceye almış olmakla beraber bu hak ve özgürlüklerin sınırlanabileceği durumlar da öngörmektedir.

Sağlık hizmetlerine erişim hakkı

- Sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı, sağlık hakkının en önemli unsurlarındandır. Hastaların sağlık hizmetlerinden ihtiyaçları ölçüsünde yararlanabilmesi bu hakkın temel içeriğini oluşturur.
- Tüm bireylerin, ayırimcılığa maruz kalmadan sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı vardır. Bu hizmetlerin ekonomik açıdan olduğu gibi coğrafik açıdan da ulaşılabilir olması bireylerin yararlanabilmesi için gereklidir.

- COVID 19 salgını pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de en önemli sağlık sorunu olarak belirlenmiş ve bu pandemi ile mücadele kapsamında önlemler alınmaktadır.
- Bu önlemler sağlık işgücünün ve imkânlarının bir kısmının yalnızca bu mücadelede kullanılmasını gerektirmiştir.
- Pandemi hastanesi olarak çalışmakta olan çok sayıda kamu hastanesinde vaka sayısına göre hizmet verdikleri klinikleri ve yoğun bakım ünitelerini pandemi ile ilgili hastalara ayırmaktadır.

Sağlık Hizmetlerinde Sınırlama

Sağlık sistemi üzerindeki baskıyı azaltmak için, sağlık hizmetine başvuran hastayı enfekte olma riskinden korumak için, daha çok hastanın enfekte olmasını engellemek için sağlık hizmetlerinde sınırlamaya gidilmiştir.

Acil bir tıbbi gereklilik yoksa cerrahi girişimler ve gerçekleştirilecek tedavi veya tetkikler ertelenmiştir.

Hastaların sağlık tesislerine gelmelerini gerektiren işlemler, mümkün oldukça ertelenmiş ya da daha geniş sürelerle yayılmıştır.

- Pandemik durumların getireceği ağır koşullar nedeniyle sağlık hizmetlerine erişimde bazı sınırlamalara gidilmesi doğaldır. Bu kapsamda bazı hizmetlerin sunulmasında kısıtlamalara ve ertelemelere gidilmesi mümkündür.
- Pandemi ile mücadelede pandeminin önlenmesi ve daha fazla bireyin ve toplumun genelinin zarar görmesinin engellenmesi esastır. bu konuda alınan tedbirler büyük önem taşımaktadır.

Ancak bu tedbirlerin sağlık ve yaşam haklarının özüne dokunmayacak sınırlarda olması gerekir. Bu sınırlamalar bireylerin yaşamını hayati organlarını tehdit eden durumlar için değildir.

Ancak hastanın hayatını kurtarmak için gerçekleştirilen cerrahi girişimler ya da diğer tedaviler olanaklar elverdiği sürece gerçekleştirilmelidir.

Örneğin SB Pandemi hastaneleri ile ilgili genelgesinde tedavisi alması gereken ve tedavi edilmekte olan bazı hastaların tedavisinin mümkün oldukça devam etmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.

Bu hastalar ile ilgili erteleme veya hizmete sınırların konması sağlığa erişim hakkına aykırılık oluşturur.

Kronik Hastalar/önlemler

- Ancak düzenli sağlık hizmeti alması gereken, tedavisi devam eden, kronik hastalığı olan, evde bakım ihtiyacı bulunan çok sayıda hasta da bulunmaktadır.
- Bu hastalar ile ilgili ayrı önlemler alınması adalete ve hakkaniyete uygun olarak sağlık hizmetinden yararlanma hakkı açısından bir gerekliliktir.
- Bu bağlamda alınan önlemler hakkında ayrıntılı bir bilgilendirme ihtiyacı da vardır. Bu bağlamda pek çok genelgede ayrıcalık verilen bu hasta gruplarının kendileri ile ilgili alınan önlemler hakkında ayrıntılı bilgilendirilmesi bunlar ile ilgili prosedürleri kullanabilmesi önemlidir.

SAĞLIK HİZMETLERİ İLE İLGİLİ BİLGİ EDİNME HAKKI

- **Bireylere sağlık hizmetlerinden nasıl yararlanacakları ile ilgili bilgi verilmesi de sağlık hizmetlerine erişim hakkı açısından önemlidir.**
- **Bu hak kapsamında hastalar, sağlık hizmetinden hangi şartlarda faydalanabileceği ile ilgili bilgi edinebilecektir**

SAĞLIK HİZMETLERİ İLE İLGİLİ BİLGİ EDİNME HAKKI

- HHY'de hastaların hizmet konusunda bilgilendirilmesi görevi, hizmet veren sağlık kurumlarına verilmiştir. Buna göre, sağlık kurum ve kuruluşları, hastaları gerekli personeli bulundurmalı, hastaların ihtiyaç duydukları birimlere kolayca ulaşabilmesini sağlayacak bilgilendirici tabela, broşür ve işaretler bulundurmak gibi önlemleri de almalıdır.
- COVID 19 ile mücadele bağlamında sağlık hizmetlerinde getirilen geçici uygulamalar ve sınırlamalar hakkında hastaların bilgilendirilmesi gereklidir.
- Sağlık hizmetleri ile ilgili bilgilendirilme hakkı, farklı kurum ve kuruluşlar arasında iş birliğini gerektiren COVID 19 ile mücadele dönemi açısından önemli bir haktır.

SAĞLIK HİZMETLERİ İLE İLGİLİ BİLGİ EDİNME HAKKI

- Hastaların sağlık hizmetlerinden nasıl yararlanacağı, hangi kurumlardan hangi koşullarda destek alabileceği gibi bilgiler hastaların bu zorlu süreçte sağlık hizmetlerine ulaşmasını kolaylaştıracaktır.
- Hastanın başvurduğu kurumda talep ettiği hizmet sunulamıyorsa, bu hizmetin neden sunulmadığı bu hizmetin nereden ve hangi koşullarda alınabileceği konusunda hastaya bilgi verilmelidir. Ayrıca pandemi ile mücadele konusunda üzerinde önemle durulan şeffaflık unsuru açısından da bir gerekliliktir.

SAĞLIK HİZMETLERİ İLE İLGİLİ BİLGİ EDİNME HAKKI

- COVID 19 ile mücadele nedeniyle sağlık hizmetlerine erişim, iş yaşamı, sosyal yaşam ile ilgili sınırlamalar içeren düzenlemeler yayımlanmaktadır. Bu düzenlemeler ile ilgili doğru ve güvenilir bilgi verilmesi sağlık hizmetleri ile ilgili bilgi edinme hakkının gereğidir.
- Bu belgelerin içeriği hakkında toplumun bilgilendirilmesinde sivil toplum kuruluşlarının, kamu kuruluşlarının, meslek örgütlerinin önemli görevleri vardır.

OLAY1

- *«Kemoterapim var ve 65 yaş üstü olduğum için sokağa çıkamıyorum. Hastaneye nasıl gidebilirim.»*
- Aslında bu konuda gerekli önlemler alınmıştır. Hasta resmi bazı telefon numaralarını arayarak tedavi için özel izin alabilmektedir. Dahası izin belgesi evine kadar getirilmektedir.
- Hasta resmi bazı telefon numaralarını arayarak tedavi için özel izin alabilmektedir. Ancak bu bilgiyi internet aracılığı ile stk'ya ulaşarak alabilmiştir.
- Ancak hastanın alınan önlemler hakkında bilgisi yoktur. Hasta bu kadar önemli bir bilgiyi internet aracılığı ile stk'ya ulaşarak alabilmiştir. hasta İnternet kullanmasaydı ne yapacaktı?
-
- Bu bağlamda hastaya sağlık hizmetine erişim konusunda bilgi vermek önemlidir. Bu bilgiler bir sistem içinde hastalara ulaştırılmalıdır.

3. SAĞLIK KURULUŞUNU SEÇME VE DEĞİŞTİRME HAKKI

- HHY'ye göre mevzuatın öngördüğü usul ve şartlara uygun olmak koşulu ile hastanın sağlık kuruluşunu seçme ve değiştirme hakkı vardır (m. 8/1) .
- Hastanın sağlık kuruluşunu değiştirme işlemi hasta için hayati bir tehlike taşıyorsa hastanın bu isteği reddedilebilir. Hastanın kuruluş değiştirmesinin hasta için hayati tehlike içerip içermediği ile ilgili kararı hekim verir. Hekim hastayı ya da yakınlarını bu kararı ile bilgilendirmelidir (m. 8/2) .
- sevk zincirine uygun olarak yapılan kuruluş değişikliklerinde hastadan ek ücret alınmaz (m. 8/3) .
- Hastanın başka bir sağlık kuruluşuna naklinin gerektiği durumlarda, hastaya veya yasal temsilcisine durum hakkında bilgi verilmelidir. Hastayı başka bir sağlık kuruluşu kabul etmeden hasta sağlık kuruluşundan çıkarılamaz.

PANDEMİ HASTANELERİ

- SB, yayımladığı bir genelge ile pandemi hastanesinin tanımı ve şartları ile ilgili bilgilere yer vermiştir.
- Bu genelgede pandemi hastanelerinin bir kliniğini ve YBÜ'sini pandemi hastalarına ayırması gerektiği belirtilmiştir.
 - Dahası vaka sayısının artması halinde diğer yoğun bakım ünitelerinin ve servislerin pandemi kliniğine dönüştürüleceği belirtilmiştir.
- Bu genelgede tedavi almakta olan hastaların bulunduğu onkoloji-hematoloji, radyasyon onkolojisi, organ nakli, kemik iliği nakli kliniklerinin mümkün oldukça değiştirilmemesi vurgulanmıştır.

- Bu kapsamda bir zorunluluk varsa tedavisine başlanması gereken ya da tedavisi devam hastaların kaldığı kliniklerin pandemi kliniğine uygun hale getirilmesi gerekebilir.
- Bu durum tedavinin sona erdirilmesi gerektiği anlamına gelemaz. Bu kliniklerde tedavi almakta olan hastalar ya tedavileri sonlana kadar tedavilerini almalı ya da hizmet alabilecekleri başka kurumlara sevk edilmelidir.
- Hastane sevk işlemini tamamlayana kadar hastanın güvenliğinden ve sağlığından sorumludur. Hastanın tedavisi yalnızca hastanın sağlık durumuna zarar vermeyecek önlemler alındıktan sonra durdurulabilir.
- Bu gibi durumlarda hastanın sosyal güvence kapsamında hizmet alabileceği kurumlara yönlendirilmesi esastır. Hastanın ek ödeme yapmak zorunda kalacağı veya ücretle bakılacağı bir kuruma yönlendirilmemelidir.

Olay 2

- *Tedavi almakta olduğum hastane pandemi hastanesi ilan edildi. Bu nedenle yatmakta olduğum servis kapandı gideceğim herhangi bir hastane de önerilmedi ben ne yapmalıyım?*

- Bu kapsamda bir zorunluluk varsa tedavisine başlanması gereken ya da tedavisi devam hastaların kaldığı kliniklerin pandemi kliniğine uygun hale getirilmesi gerekebilir.
- Bu durum tedavinin sona erdirilmesi gerektiği anlamına gelemez. Bu kliniklerde tedavi almakta olan hastalar ya tedavileri sonlana kadar tedavilerini almalı ya da hizmet alabilecekleri başka kurumlara sevk edilmelidir.
- Hastane sevk işlemini tamamlayana kadar hastanın güvenliğinden ve sağlığından sorumludur. Hastanın tedavisi yalnızca hastanın sağlık durumuna zarar vermeyecek önlemler alındıktan sonra durdurulabilir.
- Bu gibi durumlarda hastanın sosyal güvence kapsamında hizmet alabileceği kurumlara yönlendirilmesi esastır. Hastanın ek ödeme yapmak zorunda kalacağı veya ücretle bakılacağı bir kuruma yönlendirilmemelidir.

Sağlık alışanını Seçme ve Değiştirme Hakkı

- HHY'nin 9. maddesi kapsamında Hastanın personeli tanıma hakkı vardır. Bu hak kapsamında hasta kendisine sağlık hizmeti veren sağlık profesyonellerinin kimliği, görev ve ünvanı hakkında bilgi alabilir.
- Mevzuat ile belirlenmiş usüllere uyulmak şartı ile hastanın, kendisine sağlık hizmeti verecek olan personeli serbestçe seçme hakkı vardır. Ayrıca hastanın hekimini değiştirme ve başka hekimlerden konsültasyon isteme hakkı da vardır. Bu hakları kullanan hasta ücret farklarını ödemek zorundadır
- Başka bir düzenlemede hastanın işbirliği yapabileceği ve iletişim kurabileceği hekimi seçme hakkı olduğu açıkça ifade edilmiştir. Dahası hastanın istiyorsa devamlı olarak aynı hekime muayene olme hakkının da olduğu belirtilmiştir.

Olay 3

- «Kronik bir hastalığım var, kendi doktorum tarafından muayene olmaya devam edebilecek miyim?»
- Hastayı sürekli tedavi eden hekim pandemi ünitesinde çalışıyorsa hastanın bu hekim tarafından tedavi edilmesi risklidir. Bu nedenle hastanın başka bir hekim tarafından tedavi edilmesi gerekebilir.
- Bu konuda bir prosedür oluşturulması önemlidir. Hastanın bu konuda bilgi sahibi olması da önemlidir.

Sağlık raporu

Türkiye'de kronik hastalığı olanlara kalıcı veya geçici sağlık raporu verilmektedir. Bu rapor ile hastalar ilaçlarını belirli aralıklarla eczanelerden alabilmektedir.

- Pandemi döneminde hastaların sağlık kuruluşlarına gelmemesi için periyodik sağlık raporlarının süresi uzatıldı. Bu uygulama kronik hastalığı olan bireylerin kurumlara gitmesini engellemesi açısından olumludur.
- Ancak raporların periyodik muayene yapılmadan uzatılmasının hastaların eksik veya yüksek doz ilaç kullanmasına neden olabileceği de düşünülebilir mi?

Olay 3

- «Sağlık raporumun süresi doldu, tekrar nasıl rapor alabilirim?»

Toplu taşıma

- Hasta hastaneye gitmek istiyor... Hastane hastaya tedavisini vermeye hazır... doktoru hastayı tedavi edebilecek... ama hasta korktuğu için hastaneye gidemiyor. toplu taşımanın...
- Kanserli bireyler dernekleri ile gerçekleştirdiğimiz nitel bir araştırmanın ön sonuçlarına göre hastanelere ulaşım sorunu en önemli güçlükler arasında yer almaktadır.

Teşhis

- Kurumlarda tanı hizmetlerine yönelik hizmetlerin kısıtlı olması ve kişilerin hastaneye gitmekten çekinmesi nedeniyle
 - Tanıya erişimde de önemli sorunlar var.
 - Örneğin Türk Tabipleri Birliği kanser tanılarında ciddi sorunlar olduğuna ve gelecekte önemli sayılarla karşılaşılabacağına dikkat çekiyor.

Sonuç Yerine

- Kuşkusuz bu önlemler gerekli ve önemlidir.
- Ancak düzenli sağlık hizmetine ihtiyacı olan, tedavisi devam eden, kronik hastalığı olan ve evde bakıma ihtiyacı olan birçok hasta da bulunmaktadır.
- Adalet ve hakkaniyet çerçevesinde sağlık hizmetlerine erişim hakkı açısından bu hastalar için ayrı önlemler alınması bir zorunluluktur.
- Bu kapsamda alınan tedbirlere ilişkin detaylı bilgilere de ihtiyaç duyulmaktadır.

- Alınan bu önlemler sağlık hizmetlerine erişime sınırlamalara neden olmuştur:
 - Çok sayıda kamu hastanesinde ya da özel hastanelerde pek çok klinik veya servisler tamamen pandemi birimlerine dönüşmüştü.
 - Bazı elektif cerrahilerin ertelenmesi söz konusuydu.
 - Örneğin, hastanın hayatını veya organlarını kurtarmak için gerçekleştirilen cerrahi girişimler olanaklar el verdiği sürece gerçekleştirilmelidir.

- Pandeminin ilk döneminde önemli eksikliklerden biri, getirilen sınırlamalar hakkında yeterli bilgi paylaşımında bulunulmamasıydı.
- Hangi hizmetlerle ilgili, ne gibi sınırlamalar ve bu sınırlamaların istisnaları nelerdir gibi ayrıntılı bir bilgiye kamunun ciddi ihtiyacı vardı. Bu anlamda, bu bilgilerin paylaşılması gerekiyordu. Daha doğrusu daha etkin bir paylaşım ihtiyacı vardı. Ancak hastaların çoğu zaman bilgi eksikliklerinden bilgilendirilmemelerinden dolayı büyük zorluklar yaşadıklarını biliyoruz. Sınırlamalar, ertelemeler olabilir, ancak bu sınırlamalar sağlık ve yaşam hakkına dokunmayacak şekilde olmalı, hayatı ve hayati organlarının tehdit eden durumlar için olmamalıdır. Örneğin, hastanın hayatını veya organlarını kurtarmak için gerçekleştirilen cerrahi girişimler olanaklar el verdiği sürece gerçekleştirilmelidir. Bazı elektif cerrahilerin ertelenmesi söz konusuydu. Bu önlem gerekli ve önemliydi ancak bunların çerçevesi ve sınırları kamu ile paylaşılmalıdır. Örneğin, hastanın vücut direncinin düşmesine bağlı hastalıklarının tedavisinin ertelenmesi, kabul edilebilir sınırlar içerisindedir. Özellikle söylenmesi gereken, sağlık hizmetlerinin erişim hakkının alınan bütün önlemler çerçevesinde bireylerin ayrıntılı bir şekilde bilgilendirilmesi gerekiyordu.

- Sağlık Bakanlığı genelgelerinde tedavi alması gereken bazı hastaların mümkün olduğunca tedavilerine devam edilmesine vurgu yapılıyordu. Ancak, bunların çerçevesi ve kapsamına dair daha aydınlatıcı bilgiler yoktu.

Hastalar hangi kurumlardan hangi koşullarda hizmet alabileceği hakkında bilgilendirilmelidir

- Bireylerin sağlık ve yaşam haklarına dokunmayacak şekilde önlemler alınması bilgi edinme hakları hangi koşullarda yararlanabileceği hakkını da kapsar.
- Sağlıkta bireylerin daha hassas olduğu dönemlerden biridir pandemi. Tedavilerini başka hangi kurumlardan alınabileceği gibi bilgilendirmenin yapılması gerekiyor.
- Covid 19 da yeni bir döneme geçtik. Sağlık hizmetlerinde yeni uygulamalar uygulanmaya başlandı. Bu dönemde özellikle İl sağlık müdürlerinin toplumu bilgilendirmeleri önem taşıyor.
- Bizim gibi sivil toplum kuruluşlarına da önemli görevler düşüyordu. Örneğin bazı genelelerde kronik hastalıkları bulunan bireylerin izin, çalışma durumları, sağlık hizmetlerine erişim gibi konularda düzenlemelere yer verilmiştir.

- Biz HAYAD olarak bu genelgeler hakkında bilgi aktarmaya çalıştık ama bu genelgelerin içeriği hakkında daha sistematik bir bilgi paylaşımına ihtiyaç vardı. Özellikle genelgelerin uygulanması konusunda açıklayıcı bilgiler gerekiyordu. Bu açıdan bilgilendirmelerin yapılması pandemi döneminde çok ihtiyaç duyulan, tüm etik kodlarla söz edilen şeffaflığın da sağlanmasında büyük bir etken olacaktır.
- Bütün önlemler konusunda herkesin bilgilendirilmesi, bilgilendirmelerin yayın kuruluşları, sosyal medya gibi araçlardan uzmanlar tarafından açıklanması gerekliliktir. Önümüzde ne kadar süreceğini bilmediğimiz bu dönemde karşılıklı fikir alışverişinin devam etmesi gerekiyor.

SAĞLIK HİZMETİ ALIMINDA SEÇİM HAKKI

- Sağlık kuruluşunun seçme hakkı konusunda önemli konular gündeme gelmişti. Belli bir sağlık kuruluşundan hizmet alma hakkı olan bir kronik hasta yine kendi sağlık kuruluşuna başvurarak oradan hizmet alma eğiliminde ve beklentisinde olabilir ki, bu hakkıdır. Ancak pandemi döneminde bu gibi konularda aksamalar, sınırlamalar getirebilir mi? Evet seçme hakkı sınırlandırılabilir ancak alternatiflerin önerilmesi, aynı hizmetleri alabileceği kurumlara yönlendirilmesi gerekmektedir. Bu konuda organizasyona ihtiyaç vardır. Hastaların devamlı aldıkları tedavi hizmetlerinden farklı hizmet alabilmeleri yeni sorunlar getirebilecektir.

Tedavisi Devam Eden Hastalar

- Sağlık Bakanlığı genelgesinde pandemi hastanesi hizmet şartlarına yer vermiş, hastanelerin belli bölümlerini pandemi ile ilgili hizmetlere ayırması belirtilmiştir.
- Genelgede bu hususlar belirtilirken, tedavisi başlanmış ve tedavilerine devam edilen hastaların tedavilerinin aksamaması gerektiğine vurgu yapılmıştır.
- Pandemi hastanesi olarak belirlenen hastanelerde yatarak tedavi gören hastanın başka bir hastaneye geçmesinin gerektiği durumlarda, hastanın kendi durumuna bırakılması, hastanın uygun hastaneye sevkinin yapılmaması, hak ihlalidir.

RAPORLAR

- **TR’de kanser tanısı alan bireylerin hem bazı sosyal güvenlik haklarından yararlanabilmesi hem de sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesi için sağlık raporları verilmektedir. Bu raporlar hastaların çalışma yaşamlarında belli sürelerde emekli sayılabilmekte ya da izinler alabilmektedir. Bunun yanında hastalıkları ile ilgili ilaçları belli periyotlar ile eczanelerden elde edebilmektedir. Pandeminin başlamasından kısa bir süre sonra sağlık raporları bulunan bireylerin raporlarının belli sürelerle uzatılması yoluna gidilmiştir. Bu çerçevede KYB’lerin süresi geçmek üzere olan raporlarının kurumlarda yenilenmelerine gerek kalmadan aynı koşullarda geçerliliği sağlanmıştır. Kronik hastalığı olan bireylerin rapor almak üzere sağlık kuruluşlarına başvurmaları da önlenmiştir. Bu uygulama kronik hastalığı olan bireylerin sağlık raporu almak üzere kurumlara gitmesini önlemek açısından olumludur. Ancak raporların hastanın muayene edilmesi ve hastalara çeşitli testler uygulanmasından sonra yeniden düzenlenmesi gerektiği düşünüldüğünde hastaların eksik ya da yüksek dozda ilaç zorunda kalmış olabilecekleri akla gelmektedir. Bu bağlamda alınan bu önlemin sağlanan yarar ile hasatların gördüğü zarar açısından incelenmesi önemlidir.**
- **Görüşmeciler KYB’lerin raporlar ile ilaçlara erişim konusunda sorunla karşılaşmadıklarını belirtmiştir. Özellikle rapora dayanılarak ödeme kapsamında tutulan ilaçlara erişim konusunda sıkıntı olmadığına işaret edilmiştir.**

TANI FAALİYETLERİ

ULAŞIM